

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”Kommunikointi on kaiken avain”

Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineet
ammattillisessa erityisoppilaitoksessa

Petriina Niemi ja Anna Vähä-Savo

Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus (240 op)

05/2017

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielen ja tulkkauksen koulutus

TIIVISTELMÄ

Työn tekijät Petriina Niemi ja Anna Vähä-Savo	Sivumäärä 37 ja 9 liitesivua
Työn nimi ”Kommunikointi on kaiken avain”. Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineet ammatillisessa erityisoppilaitoksessa	
Ohjaava opettaja Hanna Putkonen-Kankaanpää	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Evantia-konserni, Siina Liimatainen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön aiheena on Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineet ja niiden toimivuus ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Opinnäytetyön tilaaja Evantia-konserni tuottaa laajasti erilaisia kommunikointipalveluja, ja yhtenä osa-alueena ovat kommunikoinnin apuvälineet. Kyseisten apuvälineiden toimivuutta ei ole aikaisemmin tutkittu, koska ne ovat olleet markkinoilla vasta muutaman vuoden. Opinnäytetyö toteutettiin Bovallius-ammattiopiston työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen ryhmässä. Tutkimukseen osallistuivat luokan opiskelijat ja luokassa työskentelevät henkilöt.</p> <p>Kommunikoinnin apuvälineiden tarkoituksena on mahdollistaa kommunikointi henkilölle, jolla on puheen tuottamisen tai ymmärtämisen ongelmia. Yleisimpiin kommunikoinnin apuvälineisiin kuuluvat kommunikointikansiot ja -sovellukset, joihin kootaan henkilön käyttämä merkkijärjestelmä. Kyseiset kommunikoinnin apuvälineet on tarkoitettu henkilöille, jotka käyttävät kommunikoinnissa tai sen tukena yksittäisiä merkkejä kuten kuvia, kommunikointitauluja tai sitä laajempaa kommunikointia. Sovellukseen voidaan lisäksi asentaa puhesynteesi, jolloin puhevammaisen henkilö voi kommunikoida ilman tulkin tai avustajan tukea.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineiden, kansioiden ja -sovelluksen käytöstä, toimivuudesta, haasteista ja kehittämisen tarpeista ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Tämän tiedon avulla tilaaja saa tietoa kommunikoinnin apuvälineiden mahdollisista kehittämistarpeista ja jakaa kokemuksia muiden ammatillisten erityisoppilaitosten välillä, jotta konsernin asiakkaille voidaan tarjota parhaat mahdollisuudet kommunikointiin.</p> <p>Tutkimusmenetelminä käytettiin kolmea menetelmää kyselyä, haastattelua ja havainnointia. Kyselyllä saimme kuvan luokan henkilökunnan kokemuksista ja tuotteista, joita tutkimuspaikassa on käytössä. Haastattelulla keräsimme opettajan ja opiskelijoiden omakohtaisia kokemuksia Evantia-konsernin apuvälineiden käytöstä. Havainnoinnin avulla näimme kommunikoinnin apuvälineiden käyttöä oikeissa arjen tilanteissa.</p> <p>Opinnäytetyön myötä löydettiin kouluympäristöön liittyviä kehittämissideoita. Yksi tärkeimmistä on puhesynteesin ääni, jonka selkeyttä luokkatilanteessa tulisi parantaa. Toisena käyttäjien toiveena on kommunikointisovelluksen saaminen mahdollisimman pieneen laitteeseen. Käyttäjät kiittivät sovellusta, koska se mahdollistaa itsenäisen kommunikoinnin. Erityisesti sen käyttömukavuus, laaja sanasto ja helppokäyttöisyys saivat kiitosta.</p>	
Asiasanat Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio, ammatilliset erityisoppilaitokset, autismikirjon häiriöt	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Interpreting & Linguistic accessibility

ABSTRACT

Author Petriina Niemi and Anna Vähä-Savo	Number of Pages 37 + 9
Title "Communication is the key" Communication aids of Evantia Group in a vocational special education school	
Supervisor Hanna Putkonen-Kankaanpää	
Subscriber and/or Mentor Evantia Group, Siina Liimatainen	
Abstract <p>The topic of this thesis is the communication aids of Evantia Group and their functionality in a vocational special education school. The subscriber of this thesis, Evantia Group, produces a wide variety of different communication services and communication aids are one of their product sectors. The functionality of these aids has not been previously researched, as they have only been on the market for a few years. This research was conducted in cooperation with an educational class preparing for work and independent living at the Bovallius special education school. The students and employees working for the class participated in this study.</p> <p>The aim of these communication aids is to enable communication for people who have difficulties in producing and understanding speech. The most common communication aids are communication folders and applications, into which the graphic symbol set used by the person is inserted. These communication aids are designed for people who use single symbols, such as pictures, communication boards or broader methods in their communication or in its support. In addition, speech synthesis can be added into the application to allow the speech disabled to communicate without the support of an interpreter or an assistant.</p> <p>The aim of this thesis is to gather information on the communication aids, folders and application Evantia Group's produce. Also, the use, functionality, challenges and development needs of these before mentioned tools are assessed in the environment of a special education school. With this information, the subscriber of this thesis can gain insight into the potential development areas of these communication aids and can share their experiences amongst other special education schools as well. This will help Evantia Group to offer the best solutions for communication to its customers.</p> <p>This research used three different methods: a survey, interviews and observation. The survey gave us an overall picture about the experiences of the employees with the products currently in use in the special education school class. With interviews, personal experiences on the communication aids offered by Evantia Group were gathered from the teachers and students. Through observation, we could see the use of communication aids in the classroom and real life situations.</p> <p>In this study, development ideas regarding the school environment were found. One of the most important findings is the need to clarify the voice of the speech synthesis in classroom situations. Another wish from the users of the communication aids was to get the application into a smaller device. The users applauded the application, as it enables independent communication. They especially thanked its ease of use, convenience and broad vocabulary.</p>	
Keywords Augmentative and alternative communication, vocational special education institutions, autism spectrum disorders	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 TYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	6
3 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA.....	6
3.1 Aikaisemmat tutkimukset	7
3.2 Evantia-konserni	8
3.3 Bovallius-ammattiopisto	9
3.3.1 Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus.....	9
4 PUHEVAMMAISUUS	10
4.1 Autismin kirjo	11
4.1.1 Autismin kirjon kommunikointi.....	12
5 PUHETTA TUKEVAT JA KORVAAVAT KOMMUNIKAATIOMENETELMÄT	14
6 KOMMUNIKOINNIN APUVÄLINEET	15
6.1 Kommunikointikansiot	15
6.2 Kommunikointiohjelmat.....	17
7 EVANTIA-KONSERNIN KOMMUNIKOINNIN APUVÄLINEET	18
7.1 Kommunikointikansiot	18
7.2 ChatAble Suomi -sovellus.....	19
7.2.1 Taulustot	20
8 TUTKIMUSMENETELMÄT JA OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	21
9 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	23
9.1 Kysely	23
9.2 Haastattelu.....	28
9.3 Havainnointi	30
10 POHDINTA.....	32
LÄHTEET	36
LIITTEET	38

1 JOHDANTO

”Mielestäni heillä on samanlaiset oikeudet koulutukseen ja työhön kuin kenellä tahansa muullakin, jos he näin itse valitsevat.” – opettaja

Kommunikoinnin apuvälineiden tarkoituksena on mahdollistaa kommunikointi henkilölle, jolla on puheen tuottamisen tai ymmärtämisen ongelmia. Kommunikoinnin sujumisen mahdollistamiseksi on tärkeää, että apuvälineet toimivat niin, että käyttäjä saa mahdollisimman helposti ilmaistua itseään ja ymmärtää muita. Tässä opinnäytetyössä tutkimme Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineitä ja niiden toimivuutta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Opinnäytetyö on tehty tapaustutkimuksena.

Meillä molemmilla opinnäytetyön tekijöillä on lähihoitajakoulutus ja suuntautuminen vammaistyöhön. Olemme työskennelleet monipuolisesti erilaisissa asuntoloissa, erityisluokilla sekä vammaisten henkilöiden vapaa-ajan avustajina saaden työkokemusta vammaistyöstä ja erilaisista asiakasryhmistä. Työskennellessämme eri asiakasryhmien kanssa olemme päässeet näkemään, millaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä ja erilaisia kommunikoinnin apuvälineitä on käytössä. Näiden kokemusten innoittamana päätimme alkaa tutkia kommunikoinnin apuvälineiden toimivuutta. Kehitimme yhdessä tilaajamme Evantia-konsernin kanssa ajatuksen tutkia heidän tuotteidensa toimivuutta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa.

Suomessa on tutkittu aiemmin erilaisten vammaisryhmien kommunikointia, erityistä tukea tarvitsevien lasten kommunikointia ja jatko-opiskelua. Vammaisryhmien kommunikointia sen sijaan ei ole tutkittu kommunikoinnin apuvälineiden näkökulmasta. Tällaisella opinnäytetyöllä pystytään tuottamaan kommunikoinnin apuvälineitä tarjoavalle yritykselle tietoa tuotteiden toimivuudesta ja kehittämistarpeista.

Opinnäytetyömme antaa ensisijaisesti Evantia-konsernille itselleen tietoa konsernin apuvälineiden toimivuudesta kouluympäristössä. Opinnäytetyö kehittää myös alaa edistämällä tietoisuutta apuvälineiden käytöstä mahdollistaen toimivamman kommunikoinnin samalla kehittäen puhevammaisten tulkkausta.

2 TYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyömme tavoitteena on saada tietoa Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineiden, kansioiden ja taulustojen käytöstä, toimivuudesta, haasteista ja kehittämisen tarpeista tarkastellen käyttöä ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Tämän tiedon avulla tilaaja saa arvokasta tietoa kommunikoinnin apuvälineiden mahdollisista kehitystarpeista. Siten voidaan jakaa selvittämiämme kokemuksia muille Evantia-konsernin tuotteita käyttäville ammatillisille erityisoppilaitoksille, jotta asiakkaille voidaan tarjota apuvälineiden muodossa parhaat mahdollisuudet kommunikointiin.

Opinnäytetyö kasvattaa meitä henkilökohtaisesti ammattilaisina, sillä pääsemme tutustumaan erilaisiin asiakasryhmiin ja tulevaan työkenttäämme. Opimme myös teoreettista ajattelutapaa ja pääsemme hyödyntämään oppimaamme todellisissa tilanteissa.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat:

1. Kuinka Evantia-konsernin kommunikoinnin välineitä käytetään ammatillisessa erityisoppilaitoksessa?
2. Millaisia kokemuksia käyttäjillä on Evantia-konsernin tuottamista kommunikoinnin apuvälineistä?

3 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Otimme yhteyttä keväällä 2016 Evantia-konserniin. Keskusteltuamme konsernin edustajien kanssa päädyimme tutkimaan heidän kommunikoinnin apuvälineidensä toimivuutta kouluympäristössä. Syksyllä 2016 otimme yhteyttä Bovallius-ammattiopistoon, koska siellä käytetään erilaisia Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineitä siinä mittakaavassa, että käyttökokemuksista voi olla hyötyä sekä opinnäytetyön tilaajalle että potentiaalisille käyttäjille. Tässä opinnäytetyössä keskitymme

Bovallius-ammattiopiston työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen ryhmän kommunikoinnin apuvälineiden käyttöön.

3.1 Aikaisemmat tutkimukset

Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineet ovat olleet markkinoilla vasta kaksi vuotta. Näin ollen niiden käyttökokemuksia ei ole koskaan aikaisemmin tutkittu. (Liimatainen 2016.) Aikaisemmin ei ole myöskään tutkittu kommunikoinnin apuvälineitä apuvälineen näkökulmasta vaan liittyen vammaisryhmän kommunikointiin. Joissakin aikaisemmissa tutkimuksissa on kuitenkin yhteneväisyyksiä opinnäytetyömme aiheen kanssa.

Irene Rämä (2015) Helsingin yliopistosta on tehnyt väitöskirjan ”Yhdessä luotua – Tutkimus autismin kirjon vuorovaikutuksesta peruskoulun kontekstissa”. Työssä on tutkittu opettajan ja autismin kirjon oppilaiden välistä vuorovaikutusta peruskoulussa. Aihe liittyy myös meidän opinnäytetyöhömme, vaikka opinnäytetyömme pääpainona on kommunikoinnin apuväline eikä opettajan ja opiskelijoiden välinen vuorovaikutus.

Teimme opinnäytetyömme Bovallius-ammattiopistossa. Siellä on tehty aiemmin useita erilaisia tutkimuksia eri teemojen pohjalta. Yhtenä esimerkkinä on Jaana Kovanen (2014) opinnäytetyö Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Tämä opinnäytetyö tutki opiskelijoiden internetin käyttöä. Tässä tutkimuksessa on tutkittu nuoria aikuisia, jotka ovat myös meidän tutkimuskohteena.

Heini Vendelin on kirjoittanut Pro Gradu-tutkielman (2006), ”Vanhempien ja opettajien kokemukset lasten kommunikointikansioiden käytöstä”. Tässä tutkielmassa käsiteltiin kommunikointikansioiden käyttökokemuksia lasten kanssa työskenneltäessä. Tämä tutkielma oli ainoa, josta löysimme tutkittua tietoa kommunikoinnin apuvälineeseen liittyen.

3.2 Evantia-konserni

Opinnäytetyömme tilaaja Evantia-konserni koostuu kuudesta yrityksestä. Konserniin kuuluu emoyhtiö Evantian lisäksi HLS-Sosiaalipalvelut Oy eli Avida, Sign Line Oy, Tulkkauspalvelu Oscar Oy, Gloricom Oy sekä syksyllä 2016 mukaan liittynyt Sana-maailma Oy, joka muutti liittymisen yhteydessä nimensä Evantia Kuntoutus Oy:ksi. Evantia-konsernin omistavat Terveysrahasto Oy sekä Honkalampi-säätiö. (Evantia 2017a.)

Evantia-konserni tuottaa monipuolisia kommunikointipalveluja lähtien kommunikoinnin kartoituksesta aina kommunikoinnin opetukseen ja tulkkauspalveluun. Evantia-konserni tuottaa kommunikointikansioita ja tuo yksinoikeudella Suomeen kommunikointisovellus ChatAble Suomea sekä Predictable Suomea. Konserni tarjoaa kirjoitustulkkausta ja tulkkausta viittomakielelle sekä tulkkausta puhevammaisille ja kuulonäkövammaisille asiakkaille. Evantia-konserni tuottaa myös kommunikaatio-opetusta puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiomenetelmistä yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Evantia 2017a.) Evantia Kuntoutus Oy toteuttaa laaja-alaista palvelua lapsille ja aikuisille, joilla on kommunikaatiohäiriöitä, sekä heidän läheisilleen ja lähiympäristölleen. Evantia Kuntoutus Oy tuottaa puheterapia-, toimintaterapia- ja monimuototerapia palveluita, monipuolisia kursseja ja koulutuksia. Konseptiin kuuluu myös erilaisten kommunikointiin liittyvien materiaalien maahantuontia, kehittämistä ja tuottamista. (Evantia 2017b.)

Evantia-konsernin toiminta-ajatuksen mukaan kaikki kommunikointipalvelut tulisi saada yhdestä paikasta. Tätä toiminta-ajatusta kutsutaan Evantia 360° -palveluksi. Tämä tarkoittaa sitä, että Evantia-konsernin kautta on mahdollista saada apuvälinearviointi, jossa asiakkaalle etsitään tarpeisiin sopiva kommunikointikeino, kommunikaatio-opetus ja -ohjaus, puhe- ja toimintaterapia. Näin henkilö voi saada kaikki kommunikointipalvelut ja tulkkauspalvelun samasta paikasta. (Liimatainen 2017.) Tässä opinnäytetyössä tutkimme Evantia360° -apuvälinepalveluun kuuluvia kommunikointikansioita sekä ChatAble Suomi -sovellusta ja taulustoja.

3.3 Bovallius-ammattiopisto

Bovallius-ammattiopisto on S. ja A. Bovalliuksen säätiön ylläpitämä ammatillinen erityisoppilaitos, jolla on yksiköitä eri puolilla Suomea. Suurimmat toimipisteet sijaitsevat Turussa, Jyväskylässä ja Pieksämäellä. Ammattiopistossa opiskelee vuosittain yli 500 erityistä tukea tarvitsevaa opiskelijaa. Lisäksi Bovallius-ammattiopisto tarjoaa asiantuntijapalveluita myös muille toimijoille. Koulutustarjontaan kuuluvat valmentava koulutus, ammatilliset perustutkinnot, aikuiskoulutus sekä tuettu oppisopimuskoulutus. Valmentava koulutus jakautuu kahteen osaan: työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA) ja ammatillinen peruskoulutukseen valmentava koulutus (VALMA). (Bovallius-ammattiopisto 2016.)

Bovallius-ammattiopistossa jokaisella opiskelijalla on henkilökohtainen opintopolku. Opiskelu on siis yksilöllistä sekä käytännönläheistä ja opetuksessa käytetään monipuolisesti erilaisia menetelmiä. Opintojen suunnittelussa ja ryhmien muodostamisessa otetaan huomioon opiskelijan vahvuudet, tuen tarve ja koulutuksen painopisteet. (Bovallius-ammattiopisto 2016.)

Bovallius-ammattiopistoon hakeudutaan opiskelijaksi yhteyshaussa. Koulun opiskelijavalintatyöryhmä tutkii jokaisen hakijan kohdalla, mikä koulutusala olisi soveltuvin, onko hakija motivoitunut alasta ja onko ala opiskelijan kannalta tarkoituksenmukaisin. (Bovallius-ammattiopisto 2016.)

3.3.1 Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus eli TELMA antaa mahdollisuuden valmentavaan koulutukseen erityistukea tarvitseville henkilöille. Koulutuksen tavoitteena on henkilökohtaisten tavoitteiden ja valmiuksien mukainen opetus, työelämän ja opiskeluvälineiden sekä arjen taitojen kehittäminen. Näiden tavoitteiden kautta on tarkoituksena antaa opiskelijalle mahdollisuudet mahdollisimman itsenäiseen ja hyvään elämään. TELMA-koulutuksessa jokaiselle opiskelijalle tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS, jossa opinnot mukautetaan yksilöllisesti jokaiselle opiskelijalle. Yksilöllisen mukautuksen avulla

voidaan painottaa opiskelu niihin asioihin, joissa opiskelija tarvitsee tukea ja joista hänelle on eniten hyötyä. TELMA-koulutusta järjestetään monissa oppilaitoksissa ympäri Suomea. (Bovallius-ammattiopisto 2015, 2–3; Opetushallitus 2015, 1–2.)

Bovallius-ammattiopistossa järjestetään TELMA-koulutuksia seitsemällä paikkakunnalla. TELMA-koulutus kestää opiskelijan yksilöllisen suunnitelman mukaisesti 1–3 vuotta ja on laajuudeltaan enintään 60 osaamispistettä. Bovallius-ammattiopistossa suunnitellaan TELMA-ryhmät ottaen huomioon opiskelijan tarpeet, vahvuudet ja koulutuksen painopiste. Koulutuksen pääpainona ei pääsääntöisesti ole ammatilliseen koulutukseen siirtyminen, mutta tämä on kuitenkin mahdollista opiskelijan halujen ja tarpeiden mukaan. (Bovallius-ammattiopisto 2015, 2–3; Opetushallitus 2015, 1–2.)

Kävimme keväällä 2017 eräässä Bovallius-ammattiopiston pisteessä tutustumassa luokkaan TELMA-koulutuksesta. Luokassa työskentelee opettaja, kaksi tulkkia, kaksi ohjaajaa ja kaksi avustajaa. Opiskelijoita on viisi, joista kahdella on henkilökohtaisessa käytössään tulkit ja Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineitä. Tulevassa tekstissä käytämme näistä kahdesta opiskelijasta erottelua, Opiskelija A ja B, opiskelijoiden yksityisyyden suojaamiseksi. Kaikki luokan opiskelijat kuuluvat autismin kirjoon. Se on kriteeri kyseiseen luokkaan pääsemiseksi. Opiskelijoiden mukaan autismin kirjo vaikuttaa opiskeluun monilla osa-alueilla, kuten tunnetaitoihin ja ajan ymmärtämiseen.

4 PUHEVAMMAISUUS

Puhevammaisella henkilöllä tarkoitetaan kuulevaa ihmistä, joka ei tule toimeen puheen avulla arjen kommunikointitilanteissa. Suomessa on arvioitu olevan 65 000 henkilöä, joilla on jonkin asteisia puheen tuottamisen tai ymmärtämisen vaikeuksia sekä kommunikaatiovaikeuksia. Puhevammaisuuden syyt voivat liittyä puhe- ja äänielimestön ongelmiin tai vaikeuteen tuottaa tai ymmärtää kielellisiä ilmaisuja. Muita syitä voivat olla kommunikointiin vaikuttavat kehitykselliset häiriöt tai vaikeudet havaita ja reagoida toisen ihmisen viestintään. Usein puhevammaisilla henkilöillä ongelmat heijastuvat myös lukemiseen ja kirjoittamiseen. (Papunet 2017a.)

Kommunikoinnin vaikeudet voivat olla synnynnäisiä tai ne voivat tulla äkillisen tai etenevän neurologisen sairauden tai vamman seurauksena. Yleisimmät synnynnäiset kommunikoinnin vaikeudet liittyvät CP-vammaan, kehitysvammaisuuteen, autismin kirjon muotoihin tai lasten kehityksellisiin kielenhäiriöihin. Neurologisista sairauksista tai vammoista johtuvien kommunikointivaikeuksien yleisimpiä syitä ovat aivoverenkierronhäiriöt, aivovammat, multippeliskleroosi eli MS-tauti tai amyotrofinen lateraaliskleroosi eli ALS-tauti. (Papunet 2017a.)

Tässä opinnäytetyössä käytämme termiä puhevammaisen, kun tarkoitamme kaikkia henkilöitä, joilla on erilaisia puheen tuottamisen ja ymmärtämisen vaikeuksia.

4.1 Autismin kirjo

Termi autismi on käytössä yleis- ja puhekielessä, mutta mieluummin puhutaan autismin kirjon henkilöistä tai autismin kirjosta uuden muuttumassa olevan määritelmän mukaisesti (Ala-Kihniä 2017). Autismin kirjo englanniksi *Autism Spectrum Disorders* kattaa nykyisin laajan osan sosiaalisen viestinnän häiriöistä. Autismin kirjon syytä ei tiedetä, mutta tutkimukset ovat osoittaneet, ettei perheillä ole vaikutusta autismin syntyyn. Varhaiskuntoutuksella on todettu olevan suuri merkitys myöhemmälle elämälle. (Beukelman & Mirenda 2012, 211.)

Autismin kirjoon kuuluvat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä ihmisiä, joiden toimintakyky vaihtelee hyvinkin paljon täysin avuntarpeessa olevista väitöskirjan tehneisiin henkilöihin (Partanen 2010, 25). Heillä voi olla yksittäisiä taitoja, joissa he ovat hyvin kehittyneitä, tai he saattavat viettää tietyn asian parissa pitkiäkin aikoja. Autistinen henkilö ei välttämättä ole kiinnostunut samoista asioista kuin muut ihmiset. Autistinen voi puhua pitkiä monologeja ottamatta lainkaan huomioon muita ihmisiä tai heidän kiinnostustaan aiheeseen. Monilla saattaa olla autismille stereotyyppistä käyttäytymistä kuten heijaamista, valojen räpsyttelyä tai esineiden heiluttelua. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 99.)

Joillakin autismin kirjon henkilöillä on todella hyvä visuaalinen muisti, joka saattaa ylittää jopa heidän kielellisen tasonsa. Tätä visuaalista taitoa hyödyntäen autismin kirjon henkilöt saattavat paikata kielellisen ymmärtämisen ongelmiaan muistamalla rutiinit ja tilannesidonnaiset eleet ja kehon vihjeet. (Beukelman & Mirenda 2012, 212.)

Varsinkin ne autismin kirjon henkilöt, joilla on ongelmia kielellisessä ja ei-kielellisessä kommunikoinnissa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, reagoivat epätavallisesti ympäröivään maailmaan. Heillä voi olla voimakas tarve rutiineihin ja niiden noudattamiseen (Partanen 2010, 26.) Tämän vuoksi autismin kirjioon kuuluvat ihmiset reagoivat uusiin tilanteisiin ja muutoksiin voimakkaasti. He haluavat ratkaista tilanteet takertumalla vanhoihin tuttuihin kaavoihin ja rutiineihin. Autistinen henkilö voi ilmaista voimakkaasti turhautumista ja pelkoa, varsinkin niissä tilanteissa, joissa hän ei ymmärrä kanssaihminen käyttäytymisen tarkoitusta. (Launonen 2007, 90.)

Lisäksi autismin kirjon henkilöihin on usein vaikea saada kontaktia. Heillä voi olla aisti- tai -aliherkkyttä liittyen niin kuulo-, näkö- kuin tuntoaistiinkin. Tämän vuoksi henkilöt eivät välttämättä pidä koskettamisesta tai heitä voi olla hyvin vaikea saada rauhoittumaan. (Launonen 2007, 90.)

Aikuisilla, jotka kuuluvat autismin kirjioon, on ollut jo lapsena autistisia piirteitä. Useimmilla henkilöillä perusongelmat pysyvät samoina koko elämän ajan. Niin kuin muut ihmiset, myös autismin kirjon henkilöt kehittyvät ja muuttuvat. Eniten perusongelmista vähenevät kommunikaatio-ongelmat mutta sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat näyttävät säilyvän läpi elämän. (Nylander 2011, 42.)

4.1.1 Autismin kirjon kommunikointi

Autismin kirjon henkilöillä on usein ongelmia kieleen ja kommunikointiin liittyen. Noin 40 % autismin kirjioon kuuluvista aikuisista ei koskaan opi kommunikoimaan kunnolla puheella tai opi ymmärtämään puhetta. Kielelliset taidot jäävät usein puutteellisiksi. Osa heistä ei koskaan opi puhumaan. Joillekin puhe kehittyy. Heidän puheensa voi olla toistavaa, siinä voi olla monotoninen intonaatio tai se voi olla hyvin suorasukaista. (Beukelman & Mirenda 2012, 212.) Puhe voi olla myös kaikupuhetta eli jonkun

muun sanomia sanoja tai lauseita kopioivaa, mutta autistinen henkilö ei välttämättä käytä niitä tilanteisiin nähden merkityksellisesti (von Tetzchner & Martinsen 2010, 96).

Tyypillisiä piirteitä autismin kirjoon kuuluvan henkilön puheessa ovat myös pronomivirheet sekä toistelevuus. Toistelevuus saattaa ilmetä puheenaiheiden, lauserakenteiden ja sanaston tasolla. Autismiin kirjoon kuululle henkilölle tutuissa puheenaiheissa pysyminen ja fraasien käyttö saattaa helpottaa keskustelun etenemistä varsinkin, jos hän ei ymmärrä keskustelukumppanin näkökulmaa. Erilaiset pronomivirheet ja virheet viittaussuhteissa vaikeuttavat keskustelun seuraamista ja kommunikointi vaikeutuu. (Launonen 2007, 91–92.)

Autismin kirjoon kuuluiden kanssa työskennellessä nousee esiin kuvien tärkeys struktuurin luomisessa. Kuvat auttavat ajan ja tapahtumien hahmottamista mutta lisäävät myös kommunikoinnin sujuvuutta ja ymmärrettävyyttä, koska kuvat pysyvät paikallaan ja jäävät näkyviin, toisin kuin tukiviittomat tai puhuttu kieli. Kuvat ovat tärkeitä varsinkin toiminnanohjauksen tukemisessa, sillä kuvat auttavat hahmottamaan missä järjestyksessä mitään tapahtuu. Monilla autistisilla on hyvä visuaalinen muisti, joka myös edesauttaa kuvakommunikointia. (Huuhtanen 2011, 108.)

Toimiva kommunikointi on tärkeää kenelle tahansa. Autismiin kirjoon kuuluvalla henkilölle se ei ole välttämättä itsestään selvää. Joskus kommunikointimenetelmää on etsittävä ja sen löytyminen voi olla työlästä. Sopivan kommunikointimenetelmän löytymiseen johtavan prosessin tulee olla henkilökohtainen, siinä kartoitetaan henkilön kommunikointikyky ja -tarve. Tavoitteena on, että toimivalla kommunikointimenetelmällä tulisi pystyä kommunikoimaan kaikissa arkielämän tilanteissa. (Huuhtanen 2011, 108.)

Puhetta tukevaa ja korvaavaa keinoa etsiessä on syytä muistaa, että yhtä parasta keinoa ei ole. Joillekin henkilöille sopivat viittomat, joillekin kuva- tai kirjoitusviestintä ja jotkut hyötyvät esinekommunikoinnista. Joillekin paras hyöty syntyy eri keinoja yhdistelemällä. (Launonen 2007, 94.)

5 PUHETTA TUKEVAT JA KORVAAVAT KOMMUNIKAATIOMENETELMÄT

Normaalikuuloisten ihmisten yleisin tapa kommunikoida on puhuminen. Lisäksi on ei-kielellisiä tapoja kuten katsekontakti, ilmeet, eleet ja äänenpainot. Jos ihmisellä on jokin vamma tai sairaus, minkä seurauksena kielenkehitys ei ole normaalin rajoissa tai opittu puhekyky häviää, voidaan puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä tarvita väliaikaisesti, pysyvästi puheen tilalle tai kommunikoinnin tueksi. Puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä käytetään tukemaan tai täydentämään puhetta, kun taas puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät korvaavat täysin tai lähes täysin puheen. Oli puheen puuttumisen tai puheen ongelman syy mikä tahansa, on puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation tarkoituksena pyrkiä antamaan henkilölle mahdollisuus kommunikoida ja olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 20.)

Termistä puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio käytetään lyhennettä AAC. Se tulee englannin kielen sanoista *Augmentative and Alternative Communication*. AAC-menetelmät on jaettu kolmeen pääluokkaan: manuaaliset-, graafiset- ja kosketeltavat merkit. Manuaalisiin merkkeihin kuuluvat kaikki käsillä tehtävät merkit kuten viittomat. Graafisiin merkkeihin kuuluvat kaikki graafisesti tuotetut merkit. Näihin kuuluvat bliss-symbolit, PCS-kuvat, piktogrammit ja Widgit-kuvat. Kosketeltavat merkit on tarkoitettu sokeille sekä vaikeasti näkövammaisille henkilöille. Ne on yleensä tehty muovista tai puusta ja niiden muodot ja pintamateriaalit voivat olla erilaisia. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 20–21.)

Kolmen pääluokan lisäksi kommunikointimenetelmät on jaettu alaryhmiin sen mukaan, kuinka kommunikoija tuottaa ilmaisussaan käyttämiään merkkejä. Tässä jaossa on kaksi ryhmää, avusteinen ja ei-avusteinen kommunikointi. Avusteiseen kommunikointiin kuuluvat sellaiset kommunikointimuodot, joissa henkilö tarvitsee erillisen apuvälineen. Tällaisia apuvälineitä voivat olla muun muassa kuvat, tietokoneet ja puhelaitteet. Ei-avusteinen kommunikointi taas tarkoittaa kommunikointia, jossa henkilö ei tarvitse mitään erillistä apuvälinettä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi viittomia, morsetusta, katseella kommunikointia sekä osoittamista. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 21.)

6 KOMMUNIKOINNIN APUVÄLINEET

Kommunikoinnin apuvälineillä on tarkoituksena antaa henkilölle, jolla on puheen tuottamisen tai ymmärtämisen kanssa ongelmia, mahdollisuus kommunikoida ympäristön kanssa. Jos henkilö käyttää avusteista kommunikointia eli kuvia, bliss-merkkejä tai jos hän kirjoittaa, hän tarvitsee kommunikoinnin avuksi apuvälineen. Yleisimpiä kommunikoinnin apuvälineitä ovat kommunikointitaulut, -kansiot, -sovellukset ja puhelaitteet. Kommunikoinnin apuvälineiden hankinta tapahtuu yleensä lääkinnällisenä kuntoutuksena julkisen terveydenhuollon kautta. (Ojanen 2017.) Seuraavaksi esittelemme kaksi apuvälinettä, jotka ovat tämän opinnäytetyön kannalta oleellisia, kommunikointikansiot ja -ohjelmat.

6.1 Kommunikointikansiot

Kommunikointikansio on yksi puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien avusteisiin järjestelmiin kuuluvista apuvälineistä. Kommunikointikansio on tarkoitettu niille, jotka käyttävät kommunikoinnissa tai sen tukena yksittäisiä merkkejä, kommunikointitauluja tai sitä laajempaa kommunikointia. Kommunikointikansioita on erilaisia ja ne voidaan jakaa ryhmiin sen mukaan, kuinka ilmaiseminen tapahtuu ja millaista kerrontaa niillä on mahdollista muodostaa. Nämä ryhmät ovat irtokuvakansiot, avainsanakansiot, laajat kansiot ja tekstikansiot. Sopiva kansio puhevammaiselle henkilölle löydetään kokeilemalla, ja tästä johtuen on tärkeää tehdä apuvälinearviointi, jossa voidaan kokeilla, millainen kansio on juuri kyseiselle henkilölle sopiva. (Ojanen 2017.) Lisätietoja kansioista löytyy [Papunet](#) -sivustolta (Papunet 2017b).

Irtokuvakansiossa kuvat ovat tarroilla kiinni kansion sivuilla ja ne voidaan irrottaa. Yleensä kommunikointi irtokuvakansion avulla tapahtuu siten, että kansion käyttäjä valitsee haluamansa kuvan ja ojentaa sen keskustelukumppanille. Irtokuvien avulla kansioon voi luoda helposti esimerkiksi päiväohjelman. Irtokuvat toimivat myös muistin tukena, jos pelkkä kuvan osoittaminen ei riitä muistamiseen. Irtokuvakansioita löy-

tyy valmiina tuotteina mutta niitä tehdään myös paljon yksilöityinä puhevammaisen henkilön tarpeiden mukaan. (Ojanen 2017.)

Avainsanakansion avulla henkilö pystyy ilmaisemaan itseään käyttämällä keskeisiä sanoja. Tätä apuvälinettä käyttäessä keskustelukumppanilla on suuri merkitys, koska hänen on osattava lukea eleitä ja ilmeitä sekä kysellä tarkentavia kysymyksiä, jotta asia välittyy oikein. Avainsanakansioilla ei ole mahdollista tuottaa suomen kielen kielopin mukaisia lauseita. Avainsanakansiot sopivat esimerkiksi lapsille ja afaatikoille, jotka tarvitsevat avainsanoja puheen tueksi kuvina. Kansiosta voi olla myös hyötyä, jos henkilön puhe on epäselvää. (Ojanen 2017.)

Laajat kommunikointikansiot on suunniteltu kielopin mukaiseen lausetasoiseen kommunikointiin. Kansioon on koottu tarvittavat lauseenjäsenet, aika- ja omistusmuodot sekä konditionaali suomen kielen mukaisten lauseiden tuottamiseksi. Laajat kommunikointikansiot ovat tarkoitettu erityisesti puhevammaisille henkilöille, jotka osaavat kommunikoinnin perustaidot, hallitsevat kuvakommunikoinnin sekä tarvitsevat ja hallitsevat laajan sanavaraston. Laajojen kommunikointikansioiden käyttö vaatii henkilöltä hyviä kognitiivisia taitoja. (Ojanen 2017.) Kognitiivisiin taitoihin kuuluvat havainnointi-, muisti-, kielen-, oppimisen ja keskittymisen taito sekä kyky tarkkaavaisuuden ylläpitoon (Tuulio-Henriksson 2016, 219). Henkilöllä tulee olla hyvät suomen kielen taidot, jotta lauserakenteet ja sanajärjestys menevät oikein. Laajoja kommunikointikansioita on annettu myös usein henkilöille, jotka eivät tule koskaan oppimaan niiden käyttöä ja he käyttävät kansiota samalla tavalla kuin avainsanakansiota. (Ojanen 2017.)

Lausetasoiset kommunikointikansiot, jotka tunnetaan myös nimellä tekstikansiot, soveltuvat henkilöille, jotka pystyvät osoittamaan tai auditiivisen askelluksen avulla kertomaan asiansa valmiista sana- tai lauselistoista. Auditiivisessa askelluksessa keskustelukumppani kertoo ääneen sisältövaihtoehdot ja puhevammaisen henkilö itse ilmaisee sovitulla tavalla, minkä vaihtoehdon hän valitsee. Lausetasoiset kansiot nopeuttavat kommunikointitilanteita, silloin kun kirjoittaminen ei onnistu. Useimmissa lausetasoisissa kansioissa on aakkostaulu, jonka avulla henkilö pystyy aakkostamalla tuottamaan puuttuvan sanan. Lausetasoisia kommunikointikansioita käyttävät monet aikuiset puhevammaiset henkilöt, kuten afaatikot. (Ojanen 2017.)

6.2 Kommunikointiohjelmat

Kommunikointiohjelma voidaan asentaa puhevammaisen henkilön Windows-, iOS- tai Android-pohjaiselle tietokoneelle tai tabletille. Älypuhelimeen voidaan periaatteessa asentaa kommunikointiohjelma, mutta siinä tapauksessa sen sisältö ja kuvien koon pitää olla suhteellisen pieniä. Kirjoituspohjaisia kommunikointiohjelmia löytyy tietokoneiden ja tablettien lisäksi myös älypuhelimista. Olipa ohjelma mikä tahansa, kommunikointiohjelmaan asennetaan henkilön käyttämä merkkijärjestelmä, joka voi olla bliss-symbolit, kuvat tai sanat. Näiden avulla henkilö pystyy kommunikoimaan keskustelukumppanin kanssa. Kommunikointiohjelmiin asennetaan yleensä puhesynteesi, jolloin puhevammaisen henkilö voi kommunikoida ilman tulkin tai avustajan tukea. (Katajisto 2017.)

Kommunikointiohjelman käyttäminen vaatii käyttäjältä toimivaa teknistä laitetta, riittäviä kognitiivisia taitoja sekä taitoja hallita ohjelman käyttö. Ohjelmaan voidaan asentaa yksittäisiä kuvia tai jopa laaja kommunikointisanasto. Kommunikointiohjelman rinnalla tulisi henkilöllä olla jokin toinen kommunikoinnin apuväline, kuten kommunikointikansio. Niitä voi käyttää tilanteissa, joissa varsinainen laite on mennyt rikki tai se vaatii huoltoa, päivitystä tai korjausta. Tällaisten tilanteiden sattuessa on tärkeää, että henkilöllä on jokin vaihtoehtoinen apuväline kommunikointiin. Tämä olisi ideaalitalanne, mutta kaikilla puhevammaisilla henkilöillä ei kuitenkaan ole varalla muita kommunikoinnin apuvälineitä. (Katajisto 2017 & Ojanen 2017.)

Kommunikoinnin apuvälineet lainataan erikoissairaanhoidon apuvälineyksiköstä, josta myös kommunikointiohjelmiin vaadittavat laitteet on mahdollista lainata. Laina on voimassa niin kauan kuin henkilö tarvitsee kyseistä kommunikoinnin apuvälinettä. Kommunikoinnin apuvälineen lainaavan tahon vastuulla on opettaa puhevammaiselle henkilölle uuden kommunikointiohjelman ja laitteen käyttö. Jos henkilöstä tai hänen läheisistään tuntuu, että apuvälineyksikön antama ohjaus ei riitä, on mahdollista saada kommunikaatio-opetusta kunnalta. Kuntien myöntämä kommunikaatio-opetus on tarjolla harkinnanvaraisena. Näin ollen jokaiselle kommunikaatio-opetusta tarvitsevalle opetus ei ole automaattinen oikeus, vaan kunta harkitsee tarpeen tapauskohtai-

sesti. Kommunikointiohjelman sisällöstä ja päivityksestä vastaavat puheterapeutti, tekninen ohjaaja, puhevammaisen henkilö sekä hänen lähihenkilönsä. (Katajisto 2017 & Ojanen 2017.) Lisätietoja kommunikointiohjelmista löytyy [Papunet](#) -sivustolta (Papunet 2017c).

7 EVANTIA-KONSERNIN KOMMUNIKOINNIN APUVÄLINEET

Aloittaessamme opinnäytetyötämme Evantia-konsernilla oli valikoimissaan neljä erilaista tuote- ja palvelukokonaisuutta. Nämä kokonaisuudet perustuivat eri ikäryhmien tarpeisiin. Ne olivat nimetty Junior, Teen, Adult ja Senior. Tuotteet on suunniteltu tarjoamaan eri ikäryhmille soveltuvia ratkaisuja ja sisältöjä.

Vuoden 2017 vaihteessa Evantia-konserni teki muutoksia ja suomensi tuotteidensa nimet, tällöin myös Adult-tuotteet sulautuivat uudistuneisiin Teen- ja Senior-tuoteperheisiin. Koska opinnäytetyömme haastateltavat käyttävät yhä ”vanhoja” englanninkielisiä termejä ja työmme sisältö ei muutu nimien suomentamisen myötä, käytämme tässä opinnäytetyössä tuoteperheiden nimiä Junior, Teen ja Senior. Uudet tuoteperhenimet ovat Juniori, Teini ja Seniori. (Liimatainen 2017.)

Evantia-konserni tarjoaa kansioita ja sovelluksia niin henkilökohtaisiksi apuvälineiksi kuin ammattilaistenkin käyttöön. Tuotteet sisältävät yksilöityä kuvasisältöä. Apuvälineessä voi olla pelkkiä kuvia tai niiden lisäksi myös viittomia. Kaikkia Evantia-konsernin tuotteita on saatavilla avainsana- ja lausetasoisena. Viime syksynä Evantia-konserni on kehittänyt myös pro-tuotteita, jotka on tarkoitettu erilaisille ammattiryhmille. (Liimatainen 2017.)

7.1 Kommunikointikansiot

Evantia-konserni tuottaa erilaisia kansioita. Niitä on saatavilla irtokuvilla tai isoilla irtokuvilla. Lisäksi valikoimissa ovat tilannetaulut ja irtokuvakalenteri sekä avainsanat ja irtokuvakalenteri. Evantia-konsernin kommunikointikansiot voivat sisältää irtokuvien

lisäksi kommunikointitauluja, valmiita fraaseja, aakkosia ja numeroita. Kansion sisältöön vaikuttaa yksilöinti. Kansioissa olevat irtokuvat sekä sivut on painettu veden- ja repimisenkestävälle paperille, joten ne kestävät käyttöä ja jopa pesemistä. (Liimatainen 2016.) Lisätietoja Evantia-konsernin kommunikointikansioista löytyy [Evantia-konsernin](#) sivuilta (Evantia 2017c).

Teen-kansion sivut on koottu tilannetauluiksi. Tilannetaulut tarkoittavat sitä, että yhteen aukeamaan on rakennettu kommunikointitaulu lähtökohtaisesti jotakin tiettyä tilannetta tai toimintoa varten. Tämän rakenteen ideana on se, että sivujen käänteleväminen olisi mahdollisimman vähäistä, jolloin sitä olisi sujuvampaa käyttää. Kansion lopussa on keskusteluosio eli kuvatuella kirjoitettuja lauseen alkuja. (Liimatainen 2016.)

Teen-kansio on pyritty kehittämään käyttäjiä kuunnellen. Keskiössä eivät ole kielipolilliset seikat, vaan käytännönläheinen näkökulma. Teen-kansio on pyritty kehittämään sisällöltään sukupuolineutraaliksi. Teen-kansiossa on yksilöllinen ikähaarukka eli kansiota ei ole määritelty mihinkään tiettyyn ikään, vaan pikemminkin ikäryhmään. Kansion sisältö on ajantasaista ja vastaa niihin tarpeisiin, joita on tämän ikäryhmän käyttäjillä. Kansion aihepiirit on jaettu nuorten elämään liittyviin teemoihin. Kansio antaa mahdollisuuden tasavertaiseen osallistumiseen sekä tukee nuoren ikävaiheen kehitystä. Kansio auttaa käyttäjänsä ajan ja toiminnan jäsentämisessä tilannetaulujen avulla. Kommunikointikansio antaa asiakkaalle mahdollisuuden oman halun ja tahdon ilmaisuun sekä toimii muistin tukena. (Liimatainen 2017.)

7.2 ChatAble Suomi -sovellus

ChatAble Suomi kuuluu englantilaisen Therapy Box -yrityksen ChatAble-tuoteperheeseen. ChatAble Suomi on ohjelmapohja, jonne kuka tahansa voi itse rakentaa materiaalia tai siihen voidaan asentaa valmis taulusto. Sovellukseen on mahdollista rakentaa omaa sisältöä käyttäen kolmea eri sivutyyppeä: taulukoita, aihekuvia ja hybridisivuja. Näiden kolmen pohjan lisäksi käytössä on arviolta 12500 Widgit-symbolia. ChatAble -sovellukseen on mahdollista lisätä omia valokuvia, videoita ja muuta materiaalia. (Liimatainen 2017 & [Therapy Box](#) 2017.)

7.2.1 Taulustot

Taulusto on ikään kuin sähköinen kommunikointikansio, jonka sisältö on rakennettu ChatAble Suomi -kommunikointisovelluksella iPad-laitteelle. Kommunikointisovellus voi olla kuva- tai tekstipohjainen. Kommunikointisovellus puhuu viestit puhesynteetilä, jolloin keskustelukumppanin ei tarvitse toimia kommunikointisovellusta käyttävän äänenä. (Liimatainen 2017.) Lisätietoja taulustoista on mahdollista löytää [Evantia-konsernin](#) sivuilta (Evantia 2017d).

Taulusto-perheitä on saavana samoille ikäryhmille kuin kansioitakin eli Junior, Teen ja Senior. Evantia-konsernilla on seuraavat taulustot: kuvat (avainsanat), kuvat (lausetasoinen), kuvat ja viittomat (avainsanat), kuvat ja viittomat (lausetasoinen) sekä pro-tuotteet. Teen-taulustojen sisältö on suunnattu erityisesti nuorille ja nuorille aikuisille, mutta se soveltuu myös aikuisille käyttäjille. Kuvat (avainsanat) -taulustossa sanasto on luokiteltu kategorioihin. Kuvat (lausetasoinen) -tauluston sanasto koostuu tilannetauluista. Taulustossa on myös lausepolkuja, joiden avulla on mahdollista kertoa asioita lausetasoisesti niin nykyisessä kuin menneessäkin aikamuodossa. Näin sovellus aukaisee automaattisesti lauseelle jatkovaihtoehtoja ilman että käyttäjän tarvitsee aina palata takaisin edelliseen sivuun tai alkuun. Lauseet myös linkittyvät kielipillisesti oikein lausepolkujen avulla. (Liimatainen 2017.)

Kuvat ja viittomat (avainsanat) -tauluston sanasto on luokiteltu kategorioihin. Kaikki sanaston kategoriat ovat käytettävissä sekä viittomilla että ilman niitä. Kuvat ja viittomat (lausetasoinen) -taulusto koostuu tilannetauluista. Valintaverbit mahdollistavat lausetasoisien kertomisen. Viittomapuolen sanasto on luokiteltu kategorioittain. Tauluston sisältö on mahdollista yksilöidä helposti, mikä tekee tauluston käytöstä vaivatonta. Kommunikointisovellus sopii hyvin varsinkin nuoren käyttäjän arkeen. (Liimatainen 2017.)

8 TUTKIMUSMENETELMÄT JA OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyö toteutettiin tapaustutkimuksena. Tapaustutkimus on tapa, jolla voidaan tutkia yksittäistä tapausta, tilannetta tai joukkoa, joka meidän tapauksessamme tarkoittaa Bovallius-ammattiopiston TELMA-koulutuksen luokkaa. Tapaustutkimuksessa on tavoitteena selvittää jotakin, mikä ei ole entuudestaan tiedossa ja mistä halutaan lisätietoa. Opinnäytetyössämme tutkimme Evantia-konsernin tuotteita, joita ei ole aikaisemmin tutkittu. Niistä on tärkeää saada tietoa tuotteiden ja alan kehittämiseksi. Tapaustutkimuksessa aineistoa kerätään käyttämällä useita tutkimusmenetelmiä. Tätä kutsutaan triangulaatioksi. Me käytimme aineistonkeruussa kolmea menetelmää: kyselyä, haastattelua ja havainnointia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 134–135, 233.)

Kysely on tehokas aineistonkeruumenetelmä. Kyselyä tehtäessä kysymysten asettelussa on oltava tarkkana, jottei vastaajille tule väärinymmärryksiä tai puutteellisia vastauksia. Tämän vuoksi kyselyn lähettäminen testikierrokselle on tärkeää, jolloin tutkijan on mahdollista muokata testikierroksen vastauksien pohjalta kyselyä ennen sen lähettämistä viralliselle kierrokselle. Kyselyssä ongelmaksi usein nousee kato eli vastaamattomuus, jolloin tutkija joutuu usein muistuttamaan vastaamatta jättäneitä kyselyistä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 195–196, 204.)

Taustatietokysely tehtiin Webropol-ohjelmalla. Liitteessä 1 näkyy lomake Word-muodossa, joka näyttää hieman erilaiselta kuin Webropol-ohjelmassa. Ennen virallista vastauskierrosta taustatietokysely testattiin helsinkiläisessä peruskoulussa, jossa käytetään Evantia-konsernin tuotteita. Kysely muokattiin testikierroksen tulosten perusteella sekä tilaajalta saamiemme kommenttien mukaan. Testikierroksen tuloksia ei ole otettu huomioon kyselyn tuloksissa. Virallinen taustatietokysely toteutettiin Bovallius-ammattiopiston TELMA-ryhmässä työskenteleville henkilöille alkukyselynä ennen vierailua. Kysely lähetettiin ryhmän opettajalle sähköpostilla 10.2.2017. Hän välitti kyselyn muille luokassa työskenteleville. Kyselyn vastausaika oli viikko. Vähäisten vastausmäärien takia lähetimme muistutusviestin ja pidensimme aikaa vierailupäivään asti. Taustatietokyselyyn vastasi kaikkiaan viisi luokassa työskentelevää henkilöä. Kyselyyn eivät vastanneet opiskelijat vaan ainoastaan luokassa työskentelevät henki-

löt. Valitsimme kyselyn alkutietojen keräämiseksi, jotta säästäisimme aikaa lyhyestä vierailustamme mahdollisimman kattavaan tiedon keräämiseen. Kyselyssä vastaaja saattoi halutessaan valita vastauksen vaihtoehdoista yhden tai useamman.

Haastattelu on Suomessa yleisin laadullisen tutkimuksen tapa kerätä tietoa ja aineistoa. Haastattelun tavoitteena on saada tietoa, joka ihmisellä on mutta jota hän ei ole tallentanut mihinkään. Haastattelussa haastattelija ohjaa tilanteen kulkua, mutta se on usein hyvin keskustelunomainen vuorovaikutustilanne. On tyypillistä, että se on ennalta suunniteltu, haastattelijan alulle panema ja ohjaama. Haastattelija joutuu usein motivoimaan ja pitämään haastattelua yllä. Haastattelija tietää roolinsa jolloin haastateltava voi luottaa siihen, että tiedot käsitellään luottamuksellisesti. (Eskola & Suoranta 2014, 86.)

Haastattelimme luokan opettajaa sekä opiskelijoita. Suunnittelimme haastatteluiden rungot etukäteen. Mietimme, millaista tietoa halusimme saada haastatteluista, ja miten saisimme vastauksia kysymyksiin. Opettajan haastattelua varten pohdimme, kuinka muokkaisimme kysymyksiä haastattelun aikana, jos meidän pitäisi tarkentaa kysymystä.

Opettajan haastatteluun menetelmäksi valitsimme yksilöhaastattelun. Haastattelu kesti noin tunnin ja päätimme haastateltavan suostumuksella nauhoittaa haastattelun. Haastattelun jälkeen videomateriaali litteroitiin. Opiskelijoiden haastattelun toteutimme strukturoituna haastatteluna. Strukturoidussa haastattelussa haastattelu tapahtuu lomakehaastatteluna, jossa kysymysten muoto on määritelty etukäteen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 203). Toteutimme opiskelijoiden haastattelun niin, että lähetimme haastattelurungon opettajalle, joka ensin tulkkien kanssa muokkasi kysymykset kuvitettuun muotoon Symwriter-kuvakirjoitusohjelmalla. Tämän jälkeen he yhdessä toteuttivat haastattelut. Tutkimuskohteen työntekijät toteuttivat haastattelun kuvituksen sen takia, että emme tunne henkilökohtaisesti parhainta tapaa tukea kyseisiä opiskelijoita. Tästä syystä luotimme luokassa työskentelevien apuun. Opiskelijat saivat vastata haastatteluun omaan tahtiinsa tuttujen henkilöiden avustaessa. Opiskelijoiden kuvitetut haastattelukysymykset löytyvät liitteessä 2. Opiskelijoiden vastaukset lähetettiin meille postitse.

Molempien haastatteluiden rakenne oli jaettu kahteen teemaan, taustatietoihin ja Evantia-konserniin liittyviin kysymyksiin. Opettajan haastattelussa taustatiedoissa käsiteltiin haastateltavan ja oppilaitoksen tietoja sekä kartoitimme hänen aikaisempia tietojaan ja kokemuksiaan. Opiskelijoiden taustatiedoissa keskityttiin henkilökohtaisiin tietoihin sekä käytössä oleviin kommunikoinnin apuvälineisiin. Haastatteluiden toinen puolisko käsitteli Evantia-konserniin liittyviä kysymyksiä. Opettajan haastattelussa pääkysymyksiä oli yli kaksikymmentä. Haastattelun aikana heräsi muutamia lisäkysymyksiä ja joitakin kysymyksiä jouduimme tarkentamaan. Opiskelijoiden haastattelussa esitettiin kaikkiaan neljätoista kysymystä. Saimme haastattelujen avulla haluumme tietoa, jota emme olisi saanut millään muulla aineistonkeruumenetelmällä.

Systemaattisessa havainnoinnissa havainnoija ei osallistu toimintaan mutta tarkkailee toimintaa passiivisesti ja tekee muistiinpanoja havainnoista. Tutkija on yleensä havainnoijana hyvin näkymätön mutta läsnäolo voi kuitenkin muuttaa tutkittavien käytöstä. Tämä tapa toimii muun muassa koululuokissa, joissa puitteet tai vuorovaikutus on rajattu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 215.)

Kävimme havainnoimassa Bovallius-ammattiopiston TELMA-ryhmässä yhtenä päivänä keväällä 2017. Havainnoinnin tarkoituksena oli päästä käytännössä näkemään, kuinka kommunikoinnin apuvälineet toimivat ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Teimme molemmat muistiinpanoja havainnoinnista. Kokosimme ne yhteen opinnäytetyömme tuloksiksi.

9 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

9.1 Kysely

Kyselyn ensimmäisessä osiossa kartoitimme erilaisia taustatietoja. Ensimmäinen kysymys liittyi vastaajien työnkuvaan. Vastausten perusteella työntekijöistä kaksi oli tulkkeja, yksi avustaja, yksi henkilökohtainen avustaja ja ryhmästä vastaava erityisopettaja. Toinen kysymys liittyi ryhmässä työskentelevien henkilöiden koulutukseen. Vastaajista yksi oli erityisopettaja, luokanopettaja, laaja-alainen erityisopettaja, psy-

koterapeutti-opiskelija sekä tohtorikoulutettava. Kaksi vastaajista oli puhevammaisten tulkkeja, yksi koulunkäyntiavustaja ja yhdellä ei ollut alan koulutusta. Koulutustaustaa kysyttiin siitä syystä, että saisimme tietoomme, kuuluuko koulutukseen tiettyjen AAC -menetelmien opettelua.

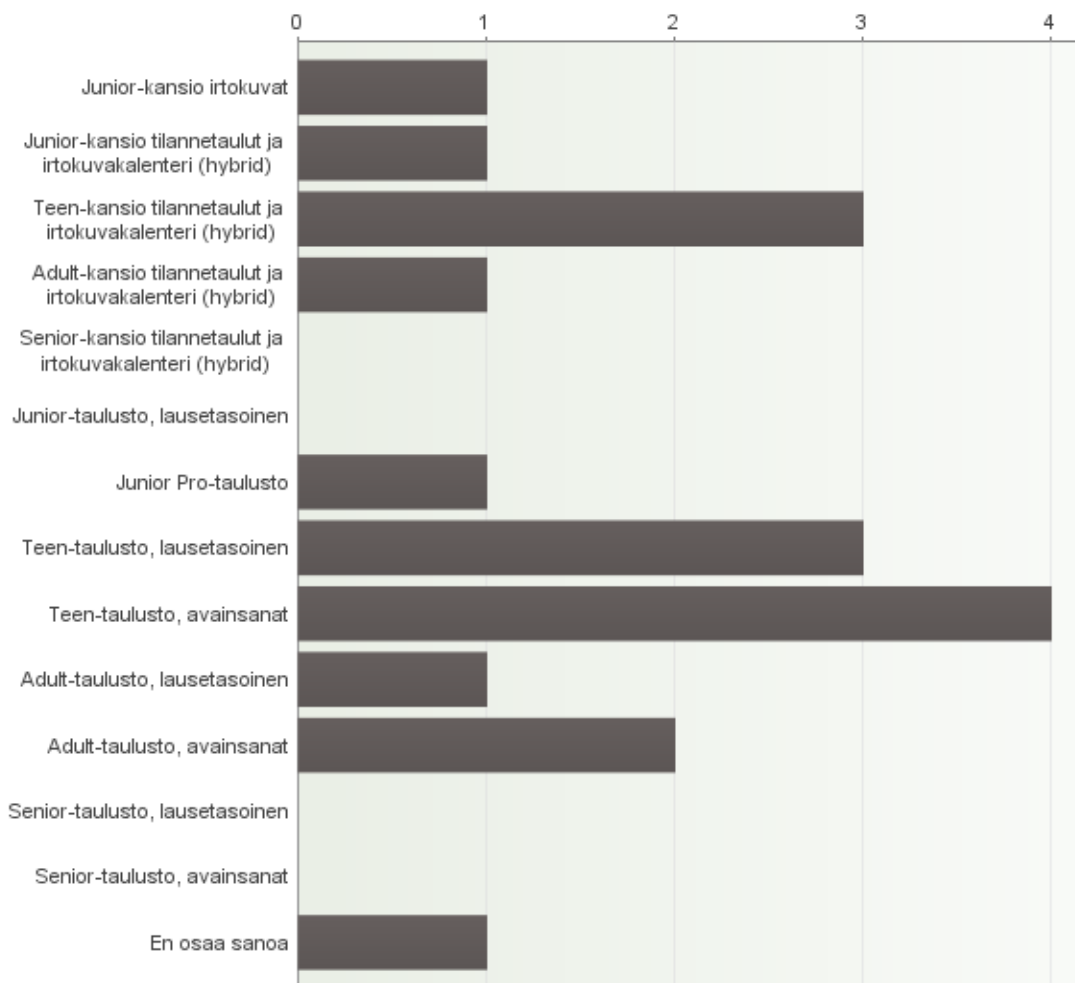
Selvitimme myös vastaajien aiempia kokemuksia puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiomenetelmistä. Vastauksista kävi ilmi, että kaikilla vastanneilla oli kokemusta AAC-menetelmistä. Kysyttäessä, mitä AAC-menetelmiä he ovat käyttäneet, saimme vastaukseksi yli 20 tapaa ja menetelmää. Mainitut menetelmät on mahdollista jakaa karkeasti kolmeen ryhmään: kuvapohjaisiin menetelmiin, kirjoittamiseen liittyviin menetelmiin sekä muihin kommunikointia tukeviin menetelmiin. Näistä menetelmistä suurin osa on kuvapohjaisia menetelmiä: kommunikointikansiot, ChatAble -sovellus ja taulustot, TAIKE-taulusto, kuvitettu struktuuri, Boardmaker, joka on kommunikointimateriaalin luomiseen tarkoitettu ohjelma, Symwriter-kuvakirjoitusohjelma, irtokuvat sekä kyllä/ei-kortit. Kommunikointikansioista oli mainittu AACi-kansiot sekä Evantia-konsernin kansiot.

Toisena ryhmänä kyselyssä mainittiin kirjoittamiseen liittyvät menetelmät kuten Predictable-tekstipohjainen AAC-sovellus, aakkostaulut, näppäimistöt ja kirjoittaminen tietokoneella sekä kynällä paperille. Kynää ja paperia käytetään kirjoittamisen lisäksi myös pikapiirtämiseen puheen tukena. Yhtenä kirjoittamiseen pohjautuvana menetelmänä mainittiin myös tuettu kirjoittaminen. Tuetulla kirjoittamisella (engl. *facilitated communication*, FC) tarkoitetaan menetelmää, jossa puhevammaisen henkilö tarvitsee toisen ihmisen fyysistä, emotionaalista ja kommunikatiivista tukea kirjoittamiseen. Tuettua kirjoittamista käytetään erityisesti autismin kirjon ja kehitysvammaisten henkilöiden puhetta korvaavana kommunikointikeinona. (Sipilä 2009, 17–19.)

Muita kyselyssä mainittuja menetelmiä olivat tukiviittomat, opiskelijoiden henkilökohtaiset kalenterit, selkokielen käyttäminen ja askeltaminen. Askeltamisella tarkoitetaan kommunikointisanaston selausta joko toisen henkilön tukemana tai kommunikointiohjelmista löytyvän askellustoiminnon avulla (Ojanen 2017). Kyselyyn vastanneet korostivat AAC-menetelmien käyttöön liittyen, että kaikista puhetta tukevista ja korvaavista menetelmistä on hyötyä yksilöllisten tarpeiden mukaan. AAC-menetelmiä käy-

tään myös puhevammaisen henkilön kommunikointitaitojen mahdollistaessa yhtä aikaa.

Taustatietojen jälkeen kyselimme Evantia-konsernin kommunikointivälineisiin liittyviä kysymyksiä. Seuraavassa kuviossa esittelemme vastausvaihtoehdot ja tulokset kysymykseen, mitä Evantia-konsernin kommunikoinninvälineitä käytätte.

KUVIO 1. Evantia-konsernin tuotteet, joita vastaajat käyttävät

Kuviosta näkee, että Evantia-konsernin kommunikointikansioiden käyttö on vähäistä, koska yhdelläkään luokan opiskelijalla ei ole henkilökohtaisessa käytössä kansiota. Luokassa toimivilla tulkeilla on kansiota, joita opiskelijat pystyvät lainaamaan ja suosituin niistä on Teen-kansio tilannetaulut ja irtokuvakalenteri. Yllä olevasta kuviosta näkyy, että luokassa on käytössä monia taulustoja, koska luokan opettajalla on käytössä kaikki taulustot lukuun ottamatta Junior-taulusto (lausetasoinen) ja Senior-

taulustoja. Yhdellä opiskelijalla on ChatAble -sovellukseen täysin yksilöllisesti rakennettu versio ja luokassa työskentelevillä tulkeilla on henkilökohtaiset taulustot harjoittelua varten.

Vastaajista neljä kertoi, että kommunikointivälineet ovat olleet luokan käytössä noin kaksi vuotta. Yksi vastaaja kertoi kommunikointivälineiden olleen käytössä ChatAble Suomi –sovelluksen ilmestymisestä asti. Vastaajat muistelivat kuulleensa niistä ensimmäistä kertaa Autismi- ja Aspergerliitto ry:n Autismin talvipäivillä Lahdessa vuonna 2015. Opiskelijat ovat saaneet kommunikointivälineensä Tikoteekin kautta tai itse kustannettuna. Opettajalle sekä tulkeille työvälineet ovat tulleet suoraan Evantia-konsernin kautta.

Evantia-konsernin tuotteiden käytön oppi vastaajista yksi kommunikaatio-ohjaajalta, kaksi luokan opettajan opetuksella ja kolme kertoi oppineensa käytön Evantia-konsernin kouluttajalta. Näiden lisäksi kolme vastasi oppineensa sen käyttöä tulkilta ja yksi kertoi opetelleensa itse kommunikointivälineiden käytön. Joillekin luokassa työskenteleville henkilöille on siis useampikin taho kouluttanut kyseisten apuvälineiden käyttöä.

Vastaajat kertoivat, että kommunikointivälineitä käytettiin erilaisissa tulkkaustilanteissa, opiskelussa, palavereissa, koulutehtävien tekemisessä ymmärtämisen tukena ja kirjoittamiseen, vapaa-ajalla, harrastuksissa ja asiainnissa. Neljä vastaajaa korosti vastauksissaan, että kommunikointivälineitä käytetään kaikessa arjen kommunikoinnissa.

Yksi kysymyksistä liittyi kuvien löytämiseen niin kommunikointikansioissa kuin taulustoissa. Vastaajien tuli arvioida asteikolla yhdestä neljään, kuinka helposti etsittävä kuva löytyy helposta (1) vaikeaan (4). Vastaajien tulokset näkyvät alla olevassa taulukossa 1.

Taulukko 1. Kuvien löytäminen kommunikointikansiossa ja taulustoissa

n=5	1	2	3	4	
helposti	3	2	0	0	vaikeasti

Kommunikoinninvälineiden tärkeimmiksi ominaisuuksiksi osoittautuivat taulukon 2. mukaan seuraavat ominaisuudet.

Taulukko 2. Tärkeät ominaisuudet kommunikointivälineessä

n=5	ei lainkaan tärkeä	ei kovin tärkeä	melko tärkeä	tärkeä
puhesynteessin ääni	0	2	2	1
kuvan koko	0	1	1	3
muokkaus mahdollisuus	0	0	1	4
oikeakielisyys	0	2	3	0
rajoitettu käyttö (esim. ei pääse internettiin)	3	1	1	0

Ehdottomasti tärkeimmäksi ominaisuudeksi nostettiin apuvälineen muokkausmahdollisuus. Tämä ominaisuus on noussut esiin myös muiden tutkimusmenetelmien kohdalla. Toisena tärkeänä ominaisuutena pidettiin kuvan kokoa. Vähiten tärkeänä ominaisuutena pidettiin rajoitettua käyttöä, jota ei ole missään luokan laitteessa käytössä. Yllättävänä huomiona taulukossa näkyy se, että kolme vastaajaa pitää melko tärkeänä oikeakielisyyttä kommunikoinnin apuvälineissä. Evantia-konsernin mukaan heidän kommunikoinnin apuvälineiden tarkoituksena on se, että kommunikointi on sujuvaa. Tarkoituksena ei siis ole laitteen tuottajan lähtökohdasta apuvälineiden mahdollistama suomen kieliopin mukaisen kerronnan toteuttaminen vaan kommunikointi.

Kaikki kyselyyn vastanneet suosittelisivat Evantia-konsernin kommunikoinnin välineitä muille ennen kaikkea, koska ne ovat helppokäyttöisiä, ChatAble sovellusta ja taulustoja on helppo ja nopea muokata ja sanastoa on yksinkertaista päivittää sekä opiskelijoiden iän että arjen tarpeiden mukaisesti. Yksi vastaajista kertoi myös, kuinka helppoa taulustojen yksilöiminen oli. Vaikka taulusto tuli lähes valmiina, sitä pystyi

nopeasti ja helposti yksilöimään version opiskelijan tarpeisiin. Yleisesti vastauksissa nostettiin esiin, kyseisten kommunikointi välineiden suuri merkitys kommunikoinnissa.

Kiteytettynä Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineiden merkitys näkyy erään vastaajan vapaasti kirjoittamana lauseena: *"Evantian tuotteet ovat myös auttaneet, tukeneet, kehittäneet asiakkaan itsenäistä kommunikointia ja " vähän puhuvilla" asiakkailla on puhe lisääntynyt."* Tuossa lauseessa näkyy, miksi kommunikoinnin apuvälineet ovat tärkeitä puhevammaisille henkilöille ja heidän lähiympäristölleen.

9.2 Haastattelu

Luokan opettajan haastattelussa kävi ilmi, että hänellä on kaksi kriteeriä kommunikoinnin apuvälineiden suhteen: kuvapääomaa pitää olla riittävästi ja sitä pitää pystyä muokkaamaan niin helposti, jotta kaikki osaavat sen tehdä. Luokassa kuvien lisäys oli kaikkien vastuulla. Opettaja kertoi, että kuvia lisätään aina kun sellainen puuttuu. Myös opiskelijoiden kanssa käydään läpi, mitä kuvia he tarvitsevat arjessaan.

Käyttäjät pitivät Teen-tauluston lausepolku-ominaisuudesta eli mahdollisuudesta kertoa lausetasoisesti eri aikamuodossa ilman että tarvitsee aina palata takaisin tai alkuun. Teen-taulusto, joka nyt on ollut käytössä jatkuvasti jo kaksi vuotta, on toiminut moitteettomasti koko ajan. Se ei ole kaatunut kertaakaan eli kommunikointi ei ole koskaan estynyt laitevian vuoksi. Tätä asiaa pidettiin kommunikatiivisesti merkittävänä asiana. Opettaja kertoi pitävänsä Teen-taulustosta, sillä siitä löytyi hänestä hyvin sanastoa nuorten ikäkauteen liittyen ja nimenomaan opiskelijoiden elämään.

Opettajan mielestä taulustot toimivat hyvin autismin kirjon henkilöiden kanssa. Ne toimivat hänestä hyvin myös ammattilaisten työvälineenä, sillä niiden käyttö on nopeasti omaksuttavissa ja niiden käyttö on helppo hahmottaa. Tabletilla toimiva kommunikoinnin apuväline ei myöskään erota opiskelijoita omasta ikäryhmästä tai leimaa häntä negatiivisesti. Opettajan mielestä sillä, millaisen apuvälineen kanssa opiskelija liikkuu, on merkitystä, koska ei ole tarkoitus herättää huomiota tarpeettomasti. Opettajan haaveena olisi saada ChatAble-sovellus myös iPhoneen.

Teen-tauluston kulmavalikko oli opettajalle uusi asia. Kulmavalikko on ChatAblen valikko, josta on mahdollista mennä muokkaustilaan, asetuksiin, vaihtaa näkymää tai siirtyä kotisivulle. Muokkaustilassa on myös mahdollista rajoittaa laitteen käyttöä. Kun opettaja kuuli tästä, hän totesi, ettei halua lukita mitään, sillä hän ei usko rajoittamisen pedagogiikkaan. Sen sijaan varmuuskopioita laitteiden sisällöistä tehtiin, joka mahdollistaa sisällön palauttamisen tarvittaessa.

Luokassa paperisten kansioiden käyttö oli vähäistä, koska opiskelijoiden käytössä oli jo sähköiset sovellukset, jotka toimivat hyvin ja ovat kansioita huomaamattomampia. Kansioita on kuitenkin käytetty joissakin tapauksissa, kuten seksuaalisuuteen liittyvissä keskusteluissa. Tällöin opettaja oli kokenut sanaston löytyvän paremmin kansioista kuin sähköisestä sovelluksesta. Opinnäytetyötä tehtäessä opettaja harkitsi irtokuvakansion hankintaa opiskelijalle, joka hänen mukaansa hyötyisi siitä. Kansiot eivät ole aktiivisesti opiskelijoiden käytössä. Opettajan mukaan tämä johtuu siitä, että luokassa on opiskelijoita, jotka eivät halua kansiota tai eivät suostu kommunikoimaan sen avulla.

Joidenkin opiskelijoiden kommunikointi oli alkanut sujua vasta sen jälkeen, kun opiskelija oli saanut käyttöönsä iPad-laitteelle sähköisen sovelluksen. Tämän vuoksi opettajan mielestä on olennaisen tärkeää, että Evantia-konsernin tuotevalikoima on suuri. Opiskelijat ovat erilaisia ja siksi tarvitaan variaatioita tuotteisiin ja niiden sisältöihin. Opettajan mielestä kaikilla ei pitäisi olla käytössä samoja kuvia ja tuotteita vaan juuri sellaiset, jotka palvelevat kutakin opiskelijaa.

Suomen kielen kielioppia ajatellen luokan opiskelijat käyttivät verbien aikamuotoja, mutta pluskvamperfektin käytön mahdollisuudesta opettaja ei ollut edes tietoinen. Kieliopilliset seikat olivat opettajan mukaan sidoksissa erilaisten keskustelutilanteiden funktioon. Jos opiskelijat ovat äidinkielen tunnilla, opettaja sanoo olevansa tarkka siitä, onko viesti kieliopillisesti oikein. Small talk -tyyppisessä keskustelutilanteessa opettajan mielestä kieliopillisesti korrektit lauseet eivät ole tärkeitä, sillä autismin kirjon henkilölle jo pelkkä vuorovaikutus voi olla vaikeaa ja vuorovaikutus on kuitenkin kieliopillisia muotoja tärkeämpää. Opettaja kertoi valitsevansa näissä tilanteissa kerrallaan vain yhden hankalan asian. Opettaja korostaa kommunikoinnin olevan keskiössä, sillä ilman sitä ei voi tehdä mitään. Mutta opiskelijalla tulee olla mahdollisuus

myös kieliopillisesti oikeisiin muotoihin ja rakenteisiin, sillä tavoitteena on myös rikastuttaa opiskelijoiden kieltä sekä sanastollisesti että rakenteellisesti.

Haastattelimme luokan neljää Evantia-konsernin tuotteita käyttävää opiskelijaa. Heistä kolme vastasi itse kirjoittamalla vastaukset haastattelupohjaan ja yksi kirjoitti vastaukset Predictable-sovelluksella ja kyllä/ei-kysymyksiin ChatAble-sovelluksella. Kaikilla opiskelijoilla oli henkilökunnan edustaja mukana avustamassa kysymyksiin vastaamisessa. Vastanneet opiskelijat ovat käyttäneet henkilökohtaisia, opettajan tai tulkkien kommunikoinnin apuvälineitä. He kertoivat, että Evantia-konsernin tuotteiden käyttöä on pääsääntöisesti opettanut opettaja, tulkki tai avustaja. Taulustojen lisäksi opiskelijoilla on monipuolisesti käytössä erilaisia kommunikoinnin apuvälineitä kuten irtokuvia, toimintatauluja, kommunikointikansioita sekä -sovelluksia.

Opiskelijat nostivat tärkeiksi asioiksi kommunikointilaitteen puhesynteesin hyvän suomen kielen, kuvien sopivan koon, hyvän toimivuuden kaikissa opiskelutilanteissa sekä tasa-arvoisen mielipiteen ja asioiden ilmaisemisen mahdollistamisen. Kaikkien haastatteluun vastanneiden mukaan Evantia-konsernin apuvälineissä nämä asiat toteutuvat hyvin ja ne auttavat opiskelun lisäksi myös muuten kaikissa arkielämän tilanteissa. Henkilökunnan tavoin myös opiskelijat arvostivat Widgit-symbolien suurta määrää sovelluksessa, joka mahdollistaa käyttäjälle laajemman sanavaraston käytön.

Kolme haastateltua opiskelijaa arvosti taulustojen helppoa muokattavuutta sekä sitä, että puhesynteesin äänen pystyy valitsemaan vastaamaan omaa sukupuoltaan. Puhesynteesin äänen tärkeys on mielenkiintoinen asia, koska työntekijöiltä kysyttäessä kukaan ei nostanut sitä tärkeäksi ominaisuudeksi kommunikoinnin apuvälineessä. Tästä johtuen on tärkeää, että ChatAble -sovellus tarjoaa mahdollisuuden valita omaa sukupuoltaan vastaava ääni.

9.3 Havainnointi

Havainnoimme vierailupäivän aikana yleisesti opiskelijoiden kommunikoinnin apuvälineiden käyttöä sekä erityisesti Opiskelija A:n ja B:n apuvälineiden käyttöä koulupäi-

vän aikana. Opiskelija A käytti ChatAble Teen-taulustoa ja Opiskelija B käytti ChatAble -sovellusta, johon on rakennettu yksilöllinen taulusto sekä Predictable-sovellus. Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineiden lisäksi käytettiin SMART Board -taulua sekä Opiskelija B:llä oli omalla koneella myös Symwriter. Opiskelija B, jolla oli käytössään useampia kommunikoinnin apuvälineitä, käytti sujuvasti kaikkia apuvälineitä tilanteen mukaan. Molemmilla opiskelijoilla oli myös käytössään puhevammaisten tulkki. Opiskelija B oli ollut tulkin käyttäjänä jo pitkään ja Opiskelija A:lla tulkki oli ollut käytössä vasta muutaman päivän. Opiskelija A, jolle tulkin käyttö oli uutta, myös Evantia-konsernin taulusto oli uusi. Pääsimme siis havaitsemaan hyvin eri vaiheissa olevien opiskelijoiden kommunikointia.

Kuten aiemmin kerroimme, autismin kirjon henkilöt hyötyvät kuvilla tuetusta kommunikoinnista ja strukturoidusta päiväjärjestyksestä. Havaitimmekin, että luokassa käytetään aktiivisesti monia eri AAC-menetelmiä kommunikoinnin tukemiseksi. Luokassa kaikki opiskelijat osasivat lukea ja kirjoittaa, joten käytössä oli useita kirjoittamiseen pohjautuvia menetelmiä, kuten kalenteri ja paperille tulostettu päiväohjelma.

Koulupäivä alkoi aamupalaverilla, jossa käytiin läpi koulupäivään liittyviä perusstruktuureja ja harjoitteita: mikä päivä on, päivän ohjelma, harjoiteltiin matematiikkaa, kuunneltiin opiskelijoiden valitsemaa musiikkia sekä käytiin läpi seuraavan päivän ohjelma. Seuraavan päivän ohjelma käytiin läpi, sillä se poikkesi peruspäivästrukturista. Koko luokalla oli keittiöpäivä, johon liittyi myös kaupassa käynti. Symwriter-kuvakirjoitusohjelmaa käytettiin koko luokan apuvälineenä heijastettuna luokan edessä olleelle SMART Board -taululle eli interaktiiviselle valkotaululle. Symwriter-ohjelmaa käytettiin muun muassa aamupalaverissa tukemassa opiskelijoita ymmärtämään aamupalaverissa käytäviä asioita.

ChatAble-sovelluksen käyttöä kannustettiin erityisesti keskustelutilanteissa. Tällaisen tilanteen pääsimme havaitsemaan muun muassa tehtävässä, jossa katsottiin aamun uutiset. Opiskelijoiden tuli kirjoittaa huomionsa uutisista, jonka jälkeen tehtiin SMART Board -taululle miellekartta. Tehtävän aikana opiskelijat käyttivät erilaisia AAC-menetelmiä, kuten kynää ja paperia. Uutisten pohjalta opiskelijoiden tuli keskustella mieleen jääneistä asioista. Tehtävän tarkoituksena oli kannustaa opiskelijoita pohtimaan ja kertomaan ajatuksiaan myös muille.

ChatAble -sovelluksen käytön harjoitteluun pääsimme näkemään hyvän harjoitteen. Tehtävässä käytiin läpi ammatteja. Tehtävässä heijastettiin SMART Board -taululle kuva ammatista ja opiskelijoiden tuli kertoa, että mikä ammatti on kyseessä ja mitä kyseinen ammattilainen tekee. Kyseisellä tehtävällä on monia hyviä kehittäviä puolia myös kommunikoinnin näkökulmasta. Esimerkiksi tehtävässä odotettiin jokaisen opiskelijan vastaavan. Sillä haluttiin kannustaa opiskelijoita kommunikoimaan. Tämä tehtävä oli myös erityisen hyvä taulustojen käytön harjoitteluun. Taululla näkyi realistinen kuva ammatista, johon tuli etsiä taulustoista löytyvä ammatin kuvasymboli. Tämä auttaa luomaan yhteyden taulustoista löytyville kuvasymboleille ja todellisten asioiden välille. Tehtävässä ei ainoastaan käyty ammatin sanoja läpi, vaan mitä kyseinen ammattilainen tekee. Näin opiskelija luo vahvan mielikuvan ja tietoisuuden ammateista.

Muissa tutkimusmenetelmissä korostettiin sovelluksen helppoa muokattavuutta. Pääsimme seuraamaan tilannetta, jossa opiskelijat osallistuivat oppilaskunnan järjestämään diskoon. Diskoon oli järjestetty kioskia, josta pystyi ostamaan pieniä herkkuja. Opiskelija A:n tulkki lisäsi nopeasti ja helposti taulustoon kioskista löytyvät myytävät tuotteet, jotta opiskelija pystyi halutessaan itse ostamaan tuotteita. Kuvien lisääminen taulustoon sujui nopeasti eikä se venyttänyt tilanteen kulkua.

Kävimme myös seuraamassa Opiskelija B:n käyntiä välipala-automaatilla. Opiskelijalle oli valmiiksi tehty ChatAble -sovellukseen toimintataulu välipala-automaatilla käyntiin, jolloin se otettiin vain nopeasti esille. Taulusto mahdollisti opiskelijan mielipiteen ilmaisemisen, joka on kommunikoinnin apuvälineiden tärkein tehtävä.

10 POHDINTA

Ensimmäisen tutkimuskysymyksemme mukaisesti pyrimme selvittämään Evantia-konsernin kommunikoinnin välineiden toimivuutta ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Kuten tutkimustuloksista voi nähdä, seuraamassamme oppilaitoksessa kyseisistä kommunikoinnin apuvälineistä pidetään paljon ja ne koetaan toimiviksi autismin kirjon

henkilöiden kanssa tässä ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Nykyinen puhesynteesin ääni ei ole riittävän selkeä luokkatilanteessa, joten kehittämiseksi nousi esiin äänen laadun parantaminen. Kyseisessä luokassa tulkit joutuivat toistamaan kommunikointisovelluksen puheen, jotta kaikki luokassa kuulisivat sen. Vaikka näkemämme vakuutti meidät, tuloksia ei voi varauksetta yleistää, koska tutkimme vain yhden kohteen kokemuksia. Puhevammaiset ovat myös hyvin heterogeeninen ryhmä, jolloin kaikki apuvälineet eivät toimi kaikilla ja kaikkialla.

Työmme toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää, millaisia kokemuksia kyseisistä kommunikoinnin apuvälineistä on? Erityisesti luokan henkilökunnan kokemukset apuvälineistä ovat hyviä. Kyseisten kommunikoinnin apuvälineiden helppoa muokattavuutta ja Widgit-kuvien suurta määrää arvostettiin Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineissä. Kyseiset kommunikoinnin apuvälineet toimivat kaikissa opiskelutilanteissa niin opiskelijoiden apuvälineenä kuin henkilökunnan työvälineenäkin. Toiveena esitettiin, että kommunikointisovelluksen voisi asentaa mahdollisimman pienen ja huomaamattomaan laitteeseen.

Alkuperäisen suunnitelman mukaan tutkimukseen oli tarkoitus osallistua kolme eri oppilaitosta tai luokkaa. Tilanteet muuttuvat ja saimme tietää, ettemme saisi kuin yhden tutkimuskohteen mukaan. Tutkimuskohteiden kato vaikutti siihen, ettemme voi julkaista kaikkia tietoja tutkimuskohteesta opiskelijoiden ja henkilökunnan yksityisyyden suojaamiseksi. Tutkimuskohteiden vähyys vaikutti myös siihen, että tutkimuksen tulokset eivät ole niin kattavia, kuin olimme toivoneet. Työmme antaa kuitenkin osviittaa ja uskomme työmme kannustavan kommunikoinnin apuvälineiden käyttöön.

Saimme opinnäytetyön avulla paljon tietoa Evantia-konsernin tuotteiden käytöstä ammatillisessa oppilaitoksessa. Pystymme hyödyntämään tietoa myöhemmin työelämässämme. Samalla haluamme rohkaista kaikkia autismin kirjon henkilöiden kanssa työskenteleviä kokeilemaan ja käyttämään kommunikoinnin apuvälineitä. Yhtenä merkittävimpinä saamistamme opeista on ymmärrys kommunikoinnin tärkeydestä kaikissa elämäntilanteissa.

Tutkimuspaikassa oli käytössä tulkkien kommunikointikansioita, mutta niiden käytön vähyys opiskelussa yllätti meidät. Epäilemme kommunikointikansioiden vähyyden

syyksi sitä, että nuorille on tärkeää sopeutua yhteiskuntaan. Lisäksi paperille tulostettu päiväjärjestys koettiin mukavaksi, koska se menee pieneen tilaan. Opettajan mielestä ei ole järkeä tehdä suurta päiväjärjestystä, sillä ideaalia olisi lopulta päästä pois sen käytöstä. Tämän vuoksi puhelimen tai tabletin kalenteri ja tarpeen mukaan tulostettu paperi ovat parhaita sekä huomiota herättämättömiä vaihtoehtoja.

Evantia-konsernin ideologian mukaan kielioppi ei ole yhtä tärkeää kuin viestin välittyminen. Haastateltavat olivat samaa mieltä: kielioppi ei ole aina pääasia viestinnässä. Sen käyttö on kuitenkin tärkeää olla olemassa, mahdollisuutena sillä sitä muun muassa tarvitaan äidinkielen tunneilla. Kaikesta huolimatta kyselyn mukaan oikeakielisyyttä pidettiin tärkeänä.

Tutkimuksessa nousi esiin, että Evantia-konsernin tuotteisiin liittyvä jatkokoulutusmahdollisuus olisi tärkeä niille ammattilaisille, jotka käyttävät Evantia-konsernin tuotteita päivittäin työssään. Opettajan mukaan tällöin käyttäjät oppisivat laitteiden uudet ominaisuudet ja olisi helpompi kysyä asioista ja ongelmista, jotka ovat tulleet ilmi käytön myötä.

Evantia-konsernin tilaama opinnäytetyö on osoittautunut hyödylliseksi meille puhevammaisten tulkkaukseen suuntautuneille tulkkioiskelijoille. Olemme työn avulla voineet syventää oppimaamme ja nähdä käytännössä sitä, mistä koulutuksessa olemme kuulleet.

Tulevaisuudessa joku toinen voisi tutkia eri kommunikoinnin apuvälineiden käyttöä erilaisissa ympäristöissä, esimerkiksi erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa tai kotona. Kommunikoinnin apuvälineiden käyttöä voisi laajentaa maahanmuuttajien opetukseen, jota sitäkin voisi tutkia. Evantia-konsernilla on tuoteperheitä. Niiden toimivuutta erilaisissa ympäristöissä, erilaisilla käyttäjillä ja erilaisissa tilanteissa voisi ehkä laajentaa. Erilaisten ratkaisujen ja mallien jakaminen voisi olla mahdollista tulevien opinnäytetöiden avulla. Tulevaisuudessa voisi myös tutkia asiakkaita, joilla on käytössään useampi kommunikoinnin apuväline ja selvittää, kuinka useamman apuvälineen käyttö vaikuttaa kommunikoinnin sujuvuuteen.

Kaikista tutkimuksessa saaduista tiedoista voi päätellä, että Evantia-konsernin tuotteiden helppokäyttöisyys on heidän valttikorttinsa. Kommunikoinnin apuvälineet sopivat etenkin autismin kirjon henkilöille mutta myös muut, joilla on kielellisiä vaikeuksia voivat hyötyä Evantia-konsernin tuotteista.

LÄHTEET

- Beukelman, David R. & Mirenda, Pat 2012. Augmentative & alternative communication: supporting children and adults with complex communication needs. Baltimore: Paul H. Brookes Pub.
- Bovallius-ammattiopisto 2016. Koulutukset 2017-2018. Viitattu 11.4.2017. http://www.bao.fi/wp-content/uploads/2016/11/BAO_Koulutukset_2017-2018_web.pdf
- Bovallius-ammattiopisto 2015. Opetussuunnitelma. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus 60 osp. Viitattu 28.3.2017. <http://www.bao.fi/wp-content/uploads/2015/09/TELMA-ops.pdf>
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Evantia 2017a. Evantia-konserni palveluksessasi. Viitattu 16.1.2017. <http://www.evantia.fi/fi/yritys/>
- Evantia 2017b. Evantia Kuntoutus Oy. Viitattu 16.1.2017. <http://www.sanamaailma.fi/index.php?page=2&lang=fi>
- Evantia 2017c. Kommunikointikansiot. <http://www.evantia.fi/fi/evantia+360°/kommunikointikansiot/>
- Evantia 2017d. Taulustot. <http://www.evantia.fi/fi/evantia+360°/taulustot/>
- Hirsjärvi Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, Kristiina 2011. Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Katajisto, Taro 2017. Haastattelu kommunikoinnin apuvälineistä 18.1.2017. Helsinki: Tikoteekki.
- Kovanen, Jaana 2014. Koska saa tietoa asioista mitä ikinä onkaan olemassa. Bovallius-ammattiopisto Pieksämäen opiskelijat internetin ja sosiaalisen median käyttäjinä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinäytetyö.
- Launonen, Kaisa 2007. Vuorovaikutus. Kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Jyväskylä: Kehitysvammaliitto ry.
- Liimatainen, Siina 2017. Henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2017. Helsinki.
- Liimatainen, Siina 2016. Koulutus Evantian kommunikoinnin apuvälineistä 16.9.2016. Helsinki: Evantia-konserni.
- Nylander, Lena 2011. Autismin kirjo aikuisikäisillä. Kysymyksiä ja vastauksia. Vantaa: Autismi- Aspergerliitto ry.
- Ojanen, Annakaisa 2017. Haastattelu kommunikoinnin apuvälineistä 18.1.2017. Helsinki: Tikoteekki.

- Opetushallitus 2015. Koulutuksen perusteet. Työhön ja itsenäiseen elämään valmistava koulutus. Määräys 06/011/2015. Viitattu 28.3.2017.
http://www.oph.fi/download/166563_Maarays_6_011_2015_Tyohon_ja_itsenaiseen_elamaan_valmentava_koulutus.pdf
- Papunet 2017a. Mitä on puhevammaisuus. Viitattu 6.4.2017.
<http://papunet.net/tietoa/mita-on-puhevammaisuus>
- Papunet 2017b. Kommunikointikansiot.
<http://papunet.net/teemat/kommunikointikansiot>
- Papunet 2017c. Kommunikointiohjelmat.
<http://papunet.net/tietoa/kommunikointiohjelma>
- Partanen, Kalle 2010. Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen. Helsinki: Autismisäätiö.
- Rämä, Irene 2015. YHDESSÄ LUOTUA. Tutkimus autismin kirjon vuorovaikutuksesta peruskoulun kontekstissa. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos, Helsingin yliopisto. Akateeminen väitöskirja.
- Sipilä, Anna-Kaisa 2009. Tuettu kommunikointi avustajien käsitysten valossa. Kasvatustieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto. Akateeminen väitöskirja.
- von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2010. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 3. painos. Suom. Kaisa Launonen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Therapy Box 2017. ChatAble Suomi. <https://therapy-box.co.uk/chatable-suomi>
- Tuulio-Henriksson, Annamari 2016. Kuntoutuminen. Teoksessa Ilona Autti-Rämö, Anna-Liisa Salminen, Marketta Rajavaara & Aarne Ylinen (toim.). Helsinki: Kustannus Oy Duodecium, 219–220.
- Vendelin, Heini 2006. Vanhempien ja opettajien kokemuksia lasten kommunikointikansioiden käytöstä. Puhetieteiden laitos, Helsingin yliopisto. Pro Gradu – tutkielma.

LIITTEET

LIITE 1: Taustatietokysely

Kysely Evantia-konsernin tuotteista

Hyvä vastaanottaja,

Olemme kaksi tulkkio opiskelijaa Humanistisesta ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä Evantia-konsernin kommunikoinnin apuvälineistä ammatillisessa erityisoppilaitoksessa. Tätä opinnäytetyötä varten toivomme teidän vastaavan kyselyyn, joka vie aikaa noin 15 minuuttia. Pyydämme vastaamaan 21.2 mennessä. Kaikki kyselyssä saamamme materiaali käsitellään luottamuksellisesti.

Taustatiedot

1. Mikä on työnkuvasi?

2. Mikä on koulutuksesi?

3. Onko sinulla aiempaa kokemusta puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointimenetelmistä?

- kyllä
- ei

Evantia-konsernin kommunikointivälineet

4. Mitä menetelmiä ja välineitä olet käyttänyt ja millaisia kokemuksia sinulla niistä on?

5. Mitä Evantia-konsernin tuotteita käytätte? Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Junior-kansio irtokuvat
- Junior-kansio tilannetaulut ja irtokuvakalenteri (hybrid)
- Teen-kansio tilannetaulut ja irtokuvakalenteri (hybrid)
- Adult-kansio tilannetaulut ja irtokuvakalenteri (hybrid)
- Senior-kansio tilannetaulut ja irtokuvakalenteri (hybrid)
- Junior-taulusto, lausetasoinen
- Junior Pro-taulusto
- Teen-taulusto, lausetasoinen
- Teen-taulusto, avainsanat
- Adult-taulusto, lausetasoinen
- Adult-taulusto, avainsanat
- Senior-taulusto, lausetasoinen
- Senior-taulusto, avainsanat
- En osaa sanoa

6. Kuinka kauan luokassa on ollut käytössä Evantia-konsernin tuotteita?

7. Mitä kautta kyseiset kommunikointivälineet ovat tulleet luokan käyttöön?

8. Kuka opetti Evantia-konsernin tuotteiden käytön teille?

- puheterapeutti
- kommunikaatio-ohjaaja

- opettaja
 - Evantia-konsernin kouluttaja
 - joku muu, kuka?
-

9. Millaisissa tilanteissa käytätte erilaisia kommunikoinninvälineitä?

10. Löytyykö etsimäsi kuva

	1	2	3	4	
helposti	☐	☐	☐	☐	vaikeasti

11. Mitkä ominaisuudet ovat tärkeitä kommunikointivälineessä?

	ei lainkaan tärkeä	ei kovin tär- keä	melko tärkeä	tärkeä
puhesynteetin ääni	☐	☐	☐	☐
kuvan koko	☐	☐	☐	☐
muokkaus mahdolli- suus	☐	☐	☐	☐
oikeakielisyys	☐	☐	☐	☐
rajoitettu käyttö (esim. ei pääse in- ternettiin)	☐	☐	☐	☐

12. Suositteletko muille Evantia-konsernin tuotteita?

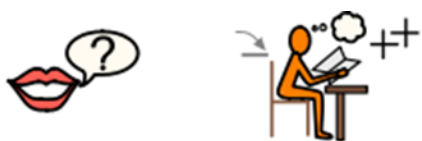
- kyllä
- ei

13. Perustele edellinen vastauksesi

14. Muuta kerrottavaa

Kiitos vastauksista!!!

LIITE 2: Opiskelijoiden kuvitettu haastattelu

Kysymyksiä opiskelijoille

1   -
 1. Kuka sinä olet?

2
 2. Mitä opiskelet?

3 -
 3. Millainen on koulupäiväsi?

4
 4. Mitä kommunikoinnin välinettä/välineitä käytät?

-
 - painiketta

-
 - irtokuvat

- toimintataulut

- kommunikointikansio

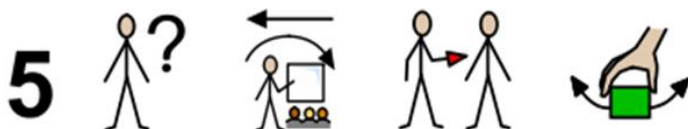
- puhelaite

- kommunikointiohjelma

- Joku muu? Mikä?

5. Kuka opetti sinua käyttämään ChatAblea/taulustoa

- Puheterapeutti

- tulkki

- opettaja koulussa

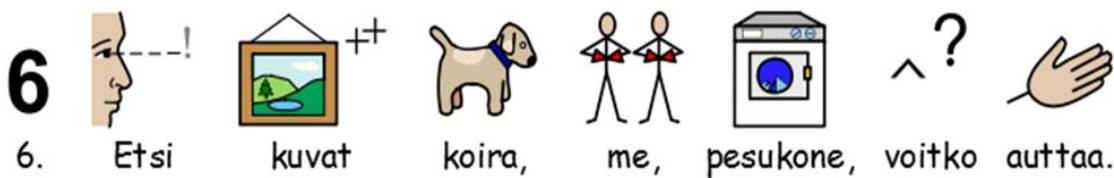
- Tikoteekin asiantuntija

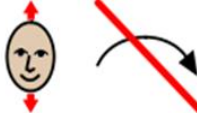

- vanhempi

- Joku muu? Kuka?

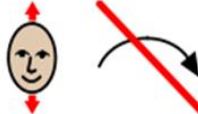

7 - ?

7. Ovatko kuvat sopivan kokoisia? kyllä ei

8 - ? , -   =

8. Onko tärkeää, että laitteessa on miehen ääni? Sama kuin

 sinulla?

kyllä ei

9   , ^

9. Onko sinulle tärkeää, että kommunikointivälinettä voi

 ...

muokata jos tarvitsee? kyllä ei

10 - ?   ,

10. Onko sinulle tärkeätä, että kommunikointiväline puhuu

!!

hyvin suomen kieltä? kyllä ei

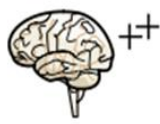

11
 11. Onko sinulla samanlaiset mahdollisuudet kertoa

 =
 mielipiteesi kuin muilla ihmisillä? kyllä ei

12
 12. Toimiiko kommunikointilaitteesi hyvin

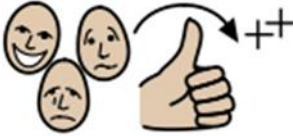

 opiskelu tilanteissa? kyllä ei

13
 13. Muuta kerrottavaa liittyen kommunikoinnin apuvälineisiin?

14
 14. Kuinka autismi kirjo vaikuttaa opiskeluusi?

—
 - kommunikointi

- sosiaaliset taidot

- tunnetaidot

- käyttäytyminen

- ajan ymmärtäminen

- aistit

- jotain muuta